

‘નિયમસાર’ ગાથા-૧૫૬. શું કહે છે? ધર્મ એવી કોઈ સૂક્ષ્મ ચીજ છે કે સાધારણ પ્રાણીની સાથે વાદવિવાદ કરીશ નહિ. સાધારણ માણસ તો બિચારા વેપાર-ધંધામાં મજૂરીમાં પડ્યા હોય અને આખો દિ’ મજૂરી (કરે), એમાં તત્ત્વની વાતું કે એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને અડે નહિ. હવે એ શી રીતે બેસે? આહાહા..! એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને અડે નહિ. આહાહા..! આત્મા શરીરને અડતો નથી. શરીરને કર્મ અડતા નથી, કર્મને શરીર અડતું નથી. અને દરેક પદાર્થ ક્રમબદ્ધ, ક્રમસર જે પર્યાય જે કાળે થવાની તે થાય, ક્રમસર થાય. હવે આ વાત.. જગતને ક્યાં બિચારાને (બેસે)? ધંધા-પાણીમાં પાપમાં પડ્યા હોય. એટલે કહે છે કે તું વાદવિવાદ કરીશ નહિ. કોઈ એવા જૈનના સંપ્રદાયવાળા હોય કે અન્યવાળા હોય એની સાથે વાદવિવાદ કરીશ નહિ. એ વસ્તુ સૂક્ષ્મ છે. બેસવી કઠણ છે. કેમકે ઘણા જીવોની તો ભવ્ય અને અભવ્ય જાત, સુખાદિની પ્રાપ્તિની લબ્ધિ. આવ્યું ને? ત્યાં સુધી આવ્યું હતું.

કાળલબ્ધિ પાકી હોય, ‘કાળ, કરમ, ઉપદેશ, ઉપશમ અને પ્રાયોગ્યતારૂપ ભેદોને લીધે પાંચ પ્રકારની છે. માટે પરમાર્થના જાણનારાઓએ સ્વસમયો અને પરસમયો સાથે...’ જૈનધર્મ સાથે, એનામાં રહેલા વાડાવાળા સાથે કે અન્યમત સાથે વાદવિવાદ કરીશ નહિ. નહિ બેસે, બાપુ! એક પરમાણુ બીજા પરમાણુને અડતો નથી. કેમ બેસે? કોઈ દિ’ સાંભળ્યું ન હોય એના બાપ-દાદાએ. આ આંગળી આ આંગળીને અડતી નથી. આહાહા..! કારણ કે આ તત્ત્વ જુદું અને આ તત્ત્વ જુદું. એક તત્ત્વ અને બીજા તત્ત્વ વચ્ચે તો અત્યંત અભાવ છે. હવે એને શી રીતે બેસે કે નથી અડતું? એની સાથે તું વાત શી રીતે કરીશ?

અને દરેક દ્રવ્ય ભગવાન ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવે જોયા. છ દ્રવ્ય જોયા છે જાતિએ, આમ અનંત (દ્રવ્ય છે). એમાં દરેકની દરેક સમયની જે પર્યાય જે સમયે જે કાળે થવાની તે કાળે થાશે. આડીઅવળી થાશે નહિ. કોની સાથે તું વાદ કરીશ? આહાહા..! ધર્મની જેને ખબર જ નથી, ધર્મ કેમ થાય એની ખબર જ નથી, સંસારની ઝંઝટમાં પડ્યા છે એને કહે છે આ વાત નહિ બેસે. માટે એની સાથે વાદવિવાદ તારા સમયની સાથે અને પરની સાથે કરીશ નહિ. આહાહા..! છે? આવી ઝીણી વાત.

જે સમયે જે દ્રવ્યની જે પર્યાય થવાની તે સમયે થાય, ક્રમબદ્ધ થાય, ધારાબંધ થાય અને પાછી એક પર્યાય બીજી પર્યાયને અડે નહિ. આહાહા..! કહો, આવી બધી વાત ક્યાંથી બેસે? કોની સાથે તું વિવાદ કરીશ? કે લોકો બિચારા જૈનદર્શનમાં લખ્યા જ કરે છે, એકાંત છે... એકાંત છે... એકાંત છે. વાત સાચી. એની દૃષ્ટિમાં આ વાત બેસે નહિ. એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને અડે નહિ. પરમાણુ આત્માને તો અડે નહિ પણ પરમાણુ બીજા પરમાણુને અડે નહિ. એને તમે શી રીતે વાત બેસાડશો?

એકવાર કહ્યું હતું ને? કોઈનું કાંઈ કરી શકે નહિ. ત્યારે ઓલો 'ચીમન ચકુ' હતો અહીં. (સંવત) ૧૯૯૭ની સાલમાં. 'લીંબડી'વાળા. 'મુંબઈ' નહિ? 'ચીમન ચકુ' સ્થાનકવાસીમાં. લો, આ કર્યું. નથી કરી શકાતું શું? આ કર્યું. એમ વ્યાખ્યાનમાં બોલ્યો હતો. ૧૯૯૭ની સાલ. કીધું બાપુ! એમાં શું થયું છે? આમ કર્યું એમાં શું થયું છે ખબર છે? એ જડની પર્યાય થઈ અને આત્માએ પણ પોતાના પરિણામને કર્યા છે. એ પરિણામ શરીરના પરિણામને અડ્યા પણ નથી. લ્યો! આ કર્યું. નથી ક્યાં કરી શકાતું, એમ બોલ્યા હતા.

મુમુક્ષુ :- ઊંચો હાથ કર્યો હતો ને.

ઉત્તર :- આમ કર્યો હતો, ઊંચો હાથ કર્યો આમ. (બોલ્યા), આ કર્યું, લ્યો! અરે..! ભાઈ! એક પરમાણુ પણ બીજા પરમાણુને ધક્કો મારી શકે નહિ. આહાહા..! આ લાકડી છે એ ઊંચી થાય છે એ આંગળીથી નહિ. આંગળીને લઈને ઊંચી રહી નથી. કેમકે એમાં અધિકરણ નામનો ગુણ પોતામાં છે. એ પોતાને આધારે રહી છે. આંગળીના આધારે નહિ. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ઈન્દ્રિયજ્ઞાનવાળા કબુલ ન કરે.

ઉત્તર :- ન કરે. કેવા?

મુમુક્ષુ :- ઈન્દ્રિયજ્ઞાનવાળા કબુલ ન કરે.

ઉત્તર :- સંપ્રદાયવાળા આ વાત ન માને.

એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યનું કાંઈ કરી શકે નહિ. એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને અડે નહિ. દરેક દ્રવ્યની ક્રમસર જે સમયે થવાની તે પર્યાય થાય. અને એક દ્રવ્યમાં દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયના ત્રણ ભેદ પાડ તોપણ વિકલ્પ થશે, અધર્મ થશે. અધર્મ થશે. અરે..! કોણ માને? કોણે સાંભળ્યું હોય બિચારાએ. એક દ્રવ્ય આત્મા દ્રવ્ય છે, એમાં ગુણ છે અને એમાં પર્યાય છે. એકમાં ત્રણનો વિચાર કર તો અધર્મ થશે. રાગ થાશે કહો કે અધર્મ થશે કહો. કડક ભાષા છે. આહાહા..! એકમાં બે ભેદ પાડ તો અધર્મ થશે. ગુણી આત્મા અને અનંતાઅનંતગુણ એવો ભેદ પાડીશ તો અધર્મ થશે. વિકલ્પ થશે એટલે અધર્મ થશે. આહાહા..! કોની સાથે વાદવિવાદ કરીશ? ભાઈ! કોની સાથે આ ચર્ચામાં ઉતરીશ કે ઉતારો આપણે ચર્ચા કરો. એ અહીં કહે છે, જુઓ!

‘પરમાર્થના જાણનારાઓએ સ્વસમયો...’ એટલે પોતામાં, જૈનધર્મમાં ‘અને પરસમયો...’ એટલે અન્ય ધર્મમાં ‘સાથે વાદ કરવાયોગ્ય નથી.’ છે? આહાહા...! આ ‘કુંદકુંદાર્યાર્ય’ પોતે કહેતા જાય છે. તત્ત્વની પ્રરૂપણા કરતા જાય અને વળી આમ પણ કહેતા જાય છે કે વાદવિવાદ કરીશ નહિ, હોં! તું સમજીને સમાય જા. આહાહા...! જ્યાં વિકલ્પને અવકાશ નથી. વિકલ્પ શુભ છે એ અધર્મ છે. ધર્મી એવો ભગવાનઆત્મા એવો વિકલ્પ અધર્મને અડતો પણ નથી. અને એને લઈને આત્માને જરીએ લાભ થતો નથી, નુકસાન થાય છે. આ વાત સાધારણને ન બેસે. માટે વાદવિવાદમાં પડીશ નહિ. આહાહા...!

‘ભાવાર્થ :- જગતના જીવો, તેમના કર્મો,...’ જુદી જુદી જાતના જીવ, એના કર્મો જુદી જાતના. જુદી જુદી જાતના પરભવમાં બાંધેલા કર્મ. ‘તેમની લબ્ધિઓ...’ તેમને વર્તમાન ક્ષયોપશમને પ્રાપ્ત થયેલી લબ્ધિઓ પણ જુદી જુદી જાતની. આહાહા...! ‘વગેરે અનેક પ્રકારના છે; તેથી સર્વ જીવો સમાન વિચારના થાય તે બનવું અસંભવિત છે.’ આહાહા...! બધા જીવો સમાન વિચારના થાય તે બનવું અસંભવિત છે. એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને અડે નહિ. ‘ધીયા’! સાંભળ્યું હતું કોઈ દિ’ ક્યાંય? પરમાણુ પરમાણુને અડી શકે નહિ. આહાહા...! આવું વસ્તુનું સ્વરૂપ, તું કોની સાથે વાદ કરીશ? કઈ રીતે એને બેસશે? તું તારું કરીને સમાય જા, એમ કહે છે.

તું જ્ઞાયકસ્વરૂપ છો. સ્વને જાણનાર. સમાય જા જાણીને, બાપુ! બાકી વચ્ચે વિકલ્પો આવે, બધું આવે, રાગ થાય, સંસારના ભોગાદિના પણ રાગ થાય. છતાં એને પણ જાણીને અને એનાથી છૂટો પડીને અંદરમાં જાજે. આહાહા...! જ્યાં ભગવાન પરમાત્મા પોતે બિરાજે છે. આહાહા...! આમ કરીએ તો આમ થાશે અને આમ કરીએ તો આમ થાશે. એ વસ્તુમાં એમ કાંઈ નથી. કારણ કે કમબદ્ધપર્યાય છે એટલે આમ કરીએ તો આમ થાય એ વાત એમાં નથી. આહાહા...!

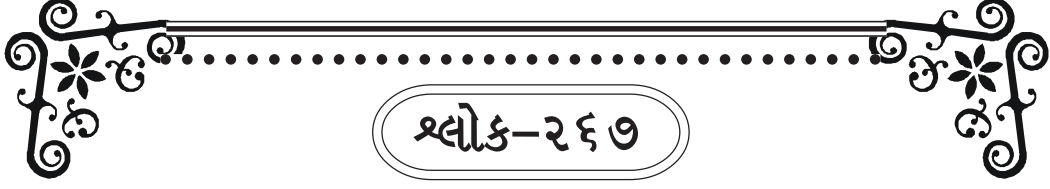
એટલે કહે છે ‘સર્વ જીવો સમાન વિચારના થાય તે બનવું અસંભવિત છે. માટે...’ અસંભવિત છે. બની શકે છે. જુઓ! કેટલાક એવા સારા પાત્ર હોય તો એની સાથે બની શકે. પણ બધાની સાથે બેસે એવી વાત છે નહિ. આહાહા...! અને જે સમયે થવાની પર્યાય તે સમયે, પરમાણુની અને આત્માની તે સમયે તે પર્યાય થાય. આઘી-પાછી નહિ, પહેલા-પછી કોઈ ઇન્દ્ર જિનેન્દ્ર કરી શકે નહિ. આહાહા...! અનંતબળના ઘણી પરમાણુને એની જે સમયની પર્યાય છે એ બીજે સમયે એ પર્યાય કરી શકે અને બીજી પર્યાય થવાની એ પહેલે સમયે કરી શકે (એવી) તાકાત નથી. જિનેન્દ્રની તાકાત નથી, ઇન્દ્રની તાકાત નથી. એ ‘કાર્તિકેયાનુપ્રેક્ષા’માં આવ્યું છે. ‘કાર્તિકેયાનુપ્રેક્ષા’માં. ઇન્દ્ર, જિનેન્દ્ર કાંઈ કોઈ ફેરવવા સમર્થ નથી. આહાહા...!

‘માટે પર જીવોને સમજાવી દેવાની આકુળતા કરવી યોગ્ય નથી.’ આહાહા...! કાંઈક તું સમજાવવા જઈશ તો કાંઈક કાઢશે. કાંઈક ઊંધું કાઢશે અંદરથી, પોતાને બેસશે એવી

વાત. આહાહા...! કહો! દરેક દ્રવ્ય અનાદિથી જે સમયે પર્યાય થવાની તે પર્યાય વિનાનું દ્રવ્ય હોય નહિ. હવે પર્યાય વિનાનું દ્રવ્ય હોય નહિ તો બીજું દ્રવ્ય એ પર્યાયને કરે એ ક્યાંથી આવ્યું? કોઈ દ્રવ્ય નકામું છે? નકામું એટલે? પર્યાયરૂપી કાર્યના કામ વિનાનું કોઈ દ્રવ્ય છે કોઈ? જેથી નકામા દ્રવ્યને તું એને કામ કર અને તારું કામ પડ્યું રહે? આહાહા...! આવું ઝીણું છે, 'બાબુભાઈ'! વીતરાગમાર્ગ એવો ઝીણો છે. એટલે કહે છે કે બધા એક વિચારના થાય એમ સમજાવી દેવાની આકુળતા કરવી યોગ્ય નથી. આહાહા...! જેની લાયકાત હશે તે સમજશે. આહાહા...! તે પોતાને માટે છે. બીજાને સમજાવી શકાય એ વાત તો છે જ નહિ. આહાહા...!

'સ્વાત્માવલંબનરૂપ નિજ હિતમાં પ્રમાદ ન થાય...' છે? 'સ્વાત્માવલંબનરૂપ...' નિજ આત્માનું એક અવલંબન. આહાહા...! 'નિજ હિતમાં પ્રમાદ ન થાય...' પોતાના નિજ હિતમાં પ્રમાદ ન થાય. તદ્દન વીતરાગપણે તો ભલે રહી શકે નહિ, પણ જે કંઈ રાગ અને પ્રમાદ આવે તે સમયે તે આવે જ છે એમ જાણીને તું તને જાણ. આહાહા...! જે સમયે જે પર્યાય રાગાદિ આવવાની તે આવશે. એને ન જાણતાં તું તને જાણ. આવી વાત છે. આહાહા...! એટલે 'સ્વાત્માવલંબનરૂપ નિજ હિતમાં પ્રમાદ ન થાય એમ રહેવું...' આહાહા...! 'એ જ કર્તવ્ય છે.' આ કર્તવ્ય છે. પોતાના હિતને માટે નિજ આત્માનું અવલંબન લઈને તેમાં રહેવું એ કર્તવ્ય છે. કોઈનું કરી શકે અને કોઈથી લઈ શકાય... આહાહા...! તીર્થકરો પણ કોઈને આપી શકે અને કોઈ એની પાસેથી લઈ શકે એવી વસ્તુની સ્થિતિ નથી. આહાહા...! એ માટે પોતાના નિજ આત્માનું હિત સાધે તે કર્તવ્ય છે. કરવાયોગ્ય આ છે. આહાહા...! આ મંદિરો, પુસ્તકો બનાવે એ ક્યાં ગયું ત્યારે? એ તો એને કાળે એને કારણે થવું હોય તો થાશે. એ જડની પર્યાય જડને કારણે થાય, તારે કારણે થાશે નહિ. આહાહા...! નિજ કર્તવ્ય તો આ છે. સ્વઆત્મામાં નિજનું અવલંબન લઈ પોતાનું હિત કરવું એ કર્તવ્ય છે. આહાહા...! એ શ્લોક (પૂરો) થયો.

‘હવે આ ૧૫૬મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે :’

શ્લોક-૨૬૭

(શિખરિણી)

વિકલ્પો જીવાનાં ભવતિ बहुधा संसृतिकरः
 तथा कर्मानेकविधमपि सदा जन्मजनकम्।
 असौ लब्धिर्नाना विमलजिनमार्गे हि विदिता
 ततः कर्तव्यं नो स्वपरसमयैर्वादवचनम्॥२६७॥

[શ્લોકાર્થ :-] જીવોના, સંસારના કારણભૂત એવા (ત્રસ, સ્થાવર વગેરે) બહુ પ્રકારના ભેદો છે; એવી રીતે સદા જન્મનું ઉત્પન્ન કરનારું કર્મ પણ અનેક પ્રકારનું છે; આ લબ્ધિ પણ વિમળ જિનમાર્ગમાં અનેક પ્રકારની પ્રસિદ્ધ છે; માટે સ્વસમયો અને પરસમયો સાથે વચનવિવાદ કર્તવ્ય નથી. ૨૬૭.

શ્લોક-૨૬૭ ઉપર પ્રવચન

વિકલ્પો જીવાનાં ભવતિ बहुधा संसृतिकरः
 तथा कर्मानेकविधमपि सदा जन्मजनकम्।
 असौ लब्धिर्नाना विमलजिनमार्गे हि विदिता
 ततः कर्तव्यं नो स्वपरसमयैर्वादवचनम्॥२६७॥

શ્લોકાર્થ :- આહાહા...! ‘જીવોના, સંસારના કારણભૂત એવા (ત્રસ, સ્થાવર વગેરે)...’ જીવ. આહાહા...! ‘બહુ પ્રકારના ભેદો છે; એવી રીતે સદા જન્મનું ઉત્પન્ન કરનારું કર્મ...’ આહાહા...! પુણ્ય અને પાપના ભાવ એ જન્મને ઉત્પન્ન કરનારા ભાવ છે. આહાહા...! ‘સદા જન્મનું ઉત્પન્ન કરનારું કર્મ પણ અનેક પ્રકારનું છે;...’ કયા પરિણામે ત્રસ થાય અને કયા પરિણામે એકેન્દ્રિય થાય અને કયા પરિણામે નિગોદ થાય.. આહાહા...! અને કયા પરિણામે સ્વર્ગ થાય? એના કમમાં દ્રવ્યની દૃષ્ટિ થતાં જે કમમાં પરિણામ આવ્યા એ પરિણામનું ફળ તરીકે આવે, એ બીજો કોઈ ફેરવી શકે નહિ. આહાહા...! આ તો બધી સંસારની ઊંશ તો ઊડી જાય. ‘હિંમતભાઈ’ ગયા?

મુમુક્ષુ :- રોકાણ છે.

ઉત્તર :- રોકાણ છે.

‘એવી રીતે સદા જન્મનું ઉત્પન્ન કરનારું...’ પુણ્ય અને પાપના અસંખ્ય પ્રકાર (છે). એ જન્મને ઉત્પન્ન કરનાર એવા પરિણામ અનેક પ્રકારના છે. આહાહા...! ‘કર્મ પણ અનેક પ્રકારનું છે;...’ આહાહા...! એ કર્મ શુભાશુભભાવ. ‘આ લબ્ધિ પણ વિમળ જિનમાર્ગમાં...’ લબ્ધિ એટલે? ક્ષયોપશમભાવ પોતાનો પોતામાં પોતાથી થવો એ ક્ષયોપશમની લબ્ધિ પણ અનેક પ્રકારની છે. કોઈને-નિગોદને એક અક્ષરના અનંતમા ભાગે લબ્ધિ અને કોઈને નવ પૂર્વ અને અગિયાર અંગનું જાણપણું (હોય), મિથ્યાદષ્ટિ હોવા છતાં અને એને છઠ્ઠે ગુણસ્થાને મુનિ હોવા છતાં પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિનું જ્ઞાન. આહાહા...! મિથ્યાદષ્ટિ અભવિને નવ પૂર્વ અને અગિયાર અંગનું જ્ઞાન (હોય). આહાહા...!

‘આ લબ્ધિ પણ...’ લબ્ધિ એટલે પ્રાપ્તિ. ‘વિમળ જિનમાર્ગમાં અનેક પ્રકારની પ્રસિદ્ધ છે;...’ અનેક પ્રકારની છે. આહાહા...! ચક્રવર્તી મરીને નરકે જાય. આહાહા...! અને હરિજન સમક્રિતી થાય, એકાવતારી થાય. એક અવતાર કરીને મોક્ષ જાય. આહાહા...! આવા પરિણામની વિચિત્રતા જીવની ભિન્ન ભિન્ન છે. કોની સાથે તું વાડામાં કરવા જઈશ? ત્યાં વાંધા ઉઠાવશે આમાં. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- આપ પણ કોઈ કાગળનો જવાબ આપતા નથી.

ઉત્તર :- અમથા કોઈને આપતા નથી. આવે એ વાંચી લઈએ. ઓલો ‘ભવ્યસાગર’ કહે છે કે આવો એટલું લખો. બિચારો ૨૦ વર્ષની દિગંબર દીક્ષા. ધન્ય હું તમારી સભામાં બેસીને સાંભળું. તે દિ’ મારો ધન્ય છે. આવો એટલું લખો. અહીં પણ લખે કોણ? લખીને અહીં આવે એને ક્યાં ઉતારવા અને એ ઉતારવાનું કોને કહેવું? અને એના ભોજનનું, આહારનું. અહીંયાં કોઈની ચિંતા નહિ. સૌનું સૌ કરો. સૌનું સૌ થાય. એ પાછા કહે કે, અહીં સાધુને કોઈ આહાર-પાણી નહિ આપે. તો કહે, એ તો અમે કરી લઈશું. પણ આવો એટલું લખો. અહીં તમને ક્યાં ઉતારવા, એ વિચારવું... પડે કોણ એ ચિંતામાં? આહાહા...! ઘણા હતા. એક અર્જિકા પણ ત્યાં હતી. ‘ઉદયપુર’ અર્જિકા હતી, સ્થાનકવાસી તેરાપંથી. ત્યાં ઉતરી હતી. જોડે મોટું મકાન છે. શેઠિયાના મકાનમાં. મુમુક્ષુનું. ગૃહસ્થ. ‘ઉદયપુર’. એ કહે, મહારાજ! અમારો ત્યાં ‘સોનગઢ’ આવવાનો ભાવ છે. મેં કહ્યું, અમે કોઈને કાંઈ કહેતા નથી. ‘સોનગઢ’ અમારે આવવાનો ભાવ છે. ‘જોધપુર’ નહિ, શું? ‘હૈદરાબાદ’. ‘હૈદરાબાદ’ હતા ત્યારે એનાથી ત્રણ માઈલ છેટે એક સાધ્વી હતા. સ્થાનકવાસીના સાધ્વી. એણે એમ કહેવરાવ્યું, મહારાજ! મને દર્શન આપો. અમે ત્યાં દર્શન લેવા જઈશું તો અમને રોટલા નહિ આપે. ઘણાને એમ થઈ જાય કે આ શું કહે છે પણ આ? એક જાતની વાત જરાય ફરતી નથી. આ શું છે? એટલે કેટલાયને બિચારાને સમજવા માટે અમને એટલું કહો કે અમે આવીએ. અથવા તમે અહીં દર્શન દેવા આવો. મેં કીધું, અમે ક્યાંય જતા-આવતા નથી.

મુમુક્ષુ :- વિરોધ તો ઘણા આવે પણ આપની વાત ફરે નહિ.

ઉત્તર :- આવે ઘણા પણ ગમે ઈ હોય નહિ. આહાહા...! અહીં એ કહે છે, જુઓ! આહાહા...!

‘લબ્ધિ પણ વિમળ જિનમાર્ગમાં અનેક પ્રકારની પ્રસિદ્ધ છે;...’ જુદી જુદી જાતનો ઉઘાડ, જ્ઞાનનો ઉઘાડ, દર્શનનો ઉઘાડ, અંતરાયનો ઉઘાડ. એનો પોતપોતાને કારણે ભિન્ન-ભિન્ન ઉઘાડ હોય છે એમાં શું? આહાહા...! બે ભાઈઓ વચ્ચે પણ આંતરો કેટલો હોય છે! એકને કાંઈક ઉઘાડ અને એકને કાંઈક ઉઘાડ. આહાહા...! ‘માટે સ્વસમયો અને પરસમયો સાથે વચનવિવાદ કર્તવ્ય નથી.’ આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- લેખિત તો કર્તવ્ય છે ને?

ઉત્તર :- લખવાનું પણ કર્તવ્ય નથી. કોઈ કર્તવ્ય જ નથી. લખે કોણ? એક અક્ષર અનંતા પરમાણુનો બનેલો. એની સાથે લખવું હોય તો થાય, લખે. હું લખું છું એ તો મિથ્યાત્વભાવ છે. આહાહા...! અને આ લખીને બીજા સમજશે તો મને ઓળખશે, એ બધો મિથ્યાત્વભાવ છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- ‘બ્રાહ્મિયા તત્ત્વ-ચર્યા’ તો આપની કૃપાથી થઈ.

ઉત્તર :- બિલકુલ મેં તો ના પાડી હતી. મેં તો ના પાડી હતી કે ચર્યા-બર્યા કરાય નહિ ‘ફૂલચંદ્રજી’એ પોતે કરી. કરી એ સારી થઈ. અહીં ના પાડી. અહીં ચર્યા-બર્યા કોઈ સાથે કરવાની નથી. ‘બ્રાહ્મિયા ચર્યા’ ને ઢીકણી ચર્યા ને... આહાહા...!

અહીં એ કહે છે વાદ અને વિવાદ કોઈ સાથે કરતા નથી.

ગાથા-૧૫૭

લઘ્વણં ણિહિ એક્કો તસ્સ ફલં અણુહવેઙ્ગ સુજણત્તે ।

તહ ણાણી ણાણણિહિં ભુંજેઙ્ગ ચઙ્ગત્તુ પરતત્તિં ।।૧૫૭।।

લઘ્વા નિધિમેકસ્તસ્ય ફલમનુભવતિ સુજનત્વેન ।

તથા જ્ઞાની જ્ઞાનનિધિં ભુંક્તે ત્યક્ત્વા પરતતિમ્ ।।૧૫૭।।

અત્ર દૃષ્ટાન્તમુખેન સહજતત્ત્વારાધનાવિધિરુક્તઃ ।

કશ્ચિદેકો દરિદ્રઃ ક્વચિત્ કદાચિત્ સુકૃતોદયેન નિધિં લઘ્વા તસ્ય નિધેઃ ફલં હિ સૌજન્યં જન્મભૂમિરિતિ રહસ્યે સ્થાને સ્થિત્વા અતિગૂઢવૃત્ત્યાનુભવતિ ઇતિ દૃષ્ટાન્તપક્ષઃ । દાર્ષ્ટાન્તપક્ષેઽપિ સહજપરમતત્ત્વજ્ઞાની જીવઃ ક્વચિદાસન્નભવ્યસ્ય ગુણોદયે સતિ સહજવૈરાગ્યસમ્પત્તૌ સત્યાં પરમગુરુચરણનલિનયુગલનિરતિશયમકત્યા મુક્તિસુન્દરીમુખમકરન્દાયમાનં સહજજ્ઞાનનિધિં પરિપ્રાપ્ય પરેષાં જનાનાં સ્વરૂપવિકલાનાં તતિં સમૂહં ધ્યાનપ્રત્યૂહકારણમિતિ ત્યજતિ ।

નિધિ પામીને જન કોઈ નિજ વતને રહી ફળ ભોગવે,
ત્યમ જ્ઞાની પરજનસંગ છોડી જ્ઞાનનિધિને ભોગવે. ૧૫૭.

અન્વયાર્થ :- [एकः] જેમ કોઈ એક (દરિદ્ર માણસ) [निधिम्] નિધિને [लब्ध्वा] પામીને [सुजनत्वेन] પોતાના વતનમાં (ગુપ્તપણે) રહી [तस्य फलम्] તેના ફળને [अनुभवति] ભોગવે છે, [तथा] તેમ [ज्ञानी] જ્ઞાની [परततिम्] પરજનોના સમૂહને [त्यक्त्वा] છોડીને [ज्ञाननिधिम्] જ્ઞાનનિધિને [मुक्ते] ભોગવે છે.

ટીકા :- અહીં દૃષ્ટાંત દ્વારા સહજ તત્ત્વની આરાધનાનો વિધિ કહ્યો છે.

કોઈ એક દરિદ્ર મનુષ્ય ક્વચિત્ કદાચિત્ પુણ્યોદયથી નિધિને પામીને, તે નિધિના ફળને સૌજન્ય અર્થાત્ જન્મભૂમિ એવું જે ગુપ્ત સ્થાન તેમાં રહીને અતિ ગુપ્તપણે ભોગવે છે; આમ દૃષ્ટાંતપક્ષ છે. 'દાર્ષ્ટાંતપક્ષે પણ (એમ છે કે) -સહજપરમતત્ત્વજ્ઞાની જીવ ક્વચિત્ આસન્નભવ્યના (આસન્નભવ્યતારૂપ) ગુણનો ઉદય થતાં સહજવૈરાગ્યસંપત્તિ હોતાં, પરમ ગુરુના ચરણકમળયુગલની નિરતિશય (ઉત્તમ) ભક્તિ વડે મુક્તિસુંદરીના મુખના મકરંદ સમાન સહજજ્ઞાનનિધિને પામીને, સ્વરૂપવિકળ એવા પર જનોના સમૂહને ધ્યાનમાં વિઘ્નનું કારણ સમજીને તજે છે.

ગાથા-૧૫૭ ઉપર પ્રવચન

હવે ૧૫૭-ગાથા. દૃષ્ટાંત આપે છે.

लब्धुणं णिहि एक्को तस्स फलं अणुहवेइ सुजणत्ते ।
तह णाणी णाणणिहिं भुंजेइ चइत्तु परतत्तिं ।। १५७ ।।

નિધિ પામીને જન કોઈ નિજ વતને રહી ફળ ભોગવે,
ત્યમ જ્ઞાની પરજનસંગ છોડી જ્ઞાનનિધિને ભોગવે. ૧૫૭.

આહાહા...! 'ટીકા :- અહીં દૃષ્ટાંત દ્વારા સહજ તત્ત્વની આરાધનાનો વિધિ કહ્યો છે.' દૃષ્ટાંત દ્વારા સહજ તત્ત્વ ભગવાનઆત્મા, એની આરાધનાનો વિધિ કહ્યો છે. ભગવાનની આરાધના ને પંચપરમેષ્ઠીને આમ કરવાનો ને એ કાંઈ નહિ. આહાહા...! 'કોઈ એક દરિદ્ર મનુષ્ય ક્વચિત્ કદાચિત્...' ક્વચિત્ અને કદાચિત્ થોડો કાળ ભલે 'પુણ્યોદયથી નિધિને પામીને,...' લ્યો, અહીં તો આ આવ્યું. 'પુણ્યોદયથી નિધિને પામીને,...' ઓલા ના પાડે છે ને? પુણ્યને લઈને પમાય નહિ. સમાજને વ્યવસ્થા આવડતી નથી માટે... અહીં તો પુણ્યોદયથી

૧. દાર્ષ્ટાંત = દૃષ્ટાંત વડે સમજાવવાની હોય તે વાત; ઉપમેય.

૨. મકરંદ = પુષ્પ-રસ; ફૂલનું મધ. ૩. સ્વરૂપવિકળ = સ્વરૂપપ્રાપ્તિ વગરના; અજ્ઞાની.

છે. ભાઈ ‘હુકમચંદજી’એ પણ એ લખ્યું છે કે પૈસો મળે છે એ પુણ્યને લઈને પણ પોતે પૈસો પાપ (છે). ચોવીસ પરિગ્રહમાં એ પરિગ્રહ છે. ચૌદ પ્રકારનો અંતર પરિગ્રહ, દસ પ્રકારનો બાહ્ય પરિગ્રહ. એ ચૌદ પ્રકારનો પરિગ્રહ મળે પુણ્યથી પણ પોતે પાપ છે. આહાહા..! એટલે આ શેઠિયાઓ પૈસાવાળા કહેવાય એ પાપી કહેવાય, એમ કહે છે. પુણ્યવાળા કહેવાય નહિ. પુણ્ય તો પૂર્વનું હતું એ તો ખપી ગયું. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- સાચવીને રાખે ઈ પાપ કહેવાય.

ઉત્તર :- સાચવીને રાખે અને એ મારા માને એ જ મિથ્યાત્વ છે. એક પૈસો ને એક પાઈ કે એક નોટ મારી છે. એ તો જડ છે, એને પોતાના માને એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- મિથ્યાદષ્ટિના તો ઢગલા થઈ પડ્યા.

ઉત્તર :- ઢગલા. ઢગલા તો કેટલા? ઓહોહો..!

પ્રભુના વચનો જ્યાં, અસંખ્ય ચોવીશીના સમય જેટલા તો નિગોદના શરીર. એમાં એક નિગોદના શરીરમાં અનંતા જીવ, એના અનંતમે ભાગે મુક્તિ પામે. આહાહા..! ધન્ય ભાગ્ય કે મનુષ્યપણું મળ્યું અને આ સાધન એને મળ્યા. હવે એને કામ કરવું એ એના હાથમાં છે. એ નિગોદના એક શરીરના અનંતમે ભાગે. શરીર કેટલા? કે અસંખ્ય ચોવીશીના સમય જેટલા. એક નિગોદના અનંતમા ભાગે ગયા અને જાશે. બાકી તો સંસાર દુઃખી.. દુઃખી... દુઃખી... આહાહા..! એ નિગોદના દુઃખ નારકીના દુઃખ કરતાં વધારે છે.

લોકો નારકીના દુઃખ ઓલા સંયોગ આમ કાપે એને લઈને થાય (એમ માને છે, પણ) એ દુઃખ નથી. નારકીને દુઃખ એ સંયોગ ઉપર લક્ષ જાય છે એ દુઃખ છે. એ સંયોગનું દુઃખ નથી. સંયોગ તો એને અડતા પણ નથી. આહાહા..! આમ તલવાર મારે કે આમ કાપે એ તો અડતા પણ નથી. એનું એને કોઈને દુઃખ છે જ નહિ. ફક્ત એ વખતે ‘મને આમ કરે છે’ એમ જે અણગમાનો દ્વેષ થાય છે એ દ્વેષને વેદે છે તે દુઃખ છે. આહાહા..! વાતે વાતે ફેર. આહાહા..!

એમ આ લાડવો ચુરમાનો ખાય એનો સ્વાદ આવે છે. એ બિલકુલ નહિ. કારણ કે એ તો જડ છે અને આ ચૈતન્ય છે. અરૂપી રૂપીને અડે કઈ રીતે. આ તો રૂપી રૂપીને અડે નહિ. પરમાણુ રૂપી બીજા પરમાણુને અડે નહિ. તો ભગવાનઆત્મા અરૂપી એ કર્મરૂપી લાડવાને અડે શી રીતે? ફક્ત એના ઉપર લક્ષ જતાં ‘ઠીક છે’ એવો જે રાગ કરે એ રાગને વેદે છે. લાડવાને વેદતો નથી, લાડવાને ખાતો નથી. આહાહા..! ઊગમણો-આથમણો ફેર છે. આહાહા..!

એ અહીં કહે છે, ‘દરિદ્ર ક્વચિત્ કદાચિત્ પુણ્યોદયથી નિધિને પામીને,...’ અહીં તો આચાર્યે ચોખ્ખી વાત કરી છે.

મુમુક્ષુ :- પૈસાને નિધિ કીધી એટલી તો પૈસાદારને રાહત રહે ને.

ઉત્તર :- નિધિ કહે એમાં શું? નિધિ તો પથરાને કહે, એમાં શું છે? પારસમણિને પારસમણિ કહે. એ તો પથરો કીધો, એમાં શું થયું? પારસમણિ પણ પથરો છે. નામ મોટું આપ્યું એમાં શું થઈ ગયું? કે આ મણિ છે અને આ માણેક છે અને આ મોતી છે. પણ એમાં મોટું શું થઈ ગયું? એમાં અડચો શું અને એનું શું થઈ ગયું?

મુમુક્ષુ :- પૈસા ઝાઝા...

ઉત્તર :- ધૂળેય નથી. પૈસા આવતા નથી ને જાતા પણ નથી ને અડતા પણ નથી. આહાહા...! અરે...! આખી દુનિયાથી ફેર છે. વીતરાગનો માર્ગ પરમેશ્વર વીતરાગ ત્રણલોકના નાથનો માર્ગ આખો જુદો છે. આહાહા...! દુનિયા મશ્કરી કરે એવું છે. અડે નહિ. આહાહા...! આ તલવારથી માથુ કાપે એ તલવાર માથાને અડી નથી અને માથુ કપાય છે. એ તો અહીં ક્રિયા એને થવાનો કાળ છે. છે એ તો નિમિત્ત છે. નિમિત્ત કાંઈ કરતું નથી. કારણ કે નિમિત્તની પર્યાય નિમિત્તમાં થાય અને ઉપાદાનની પર્યાય ઉપાદાનમાં થાય. આહાહા...! આવી ચીજ છે. પહેલી એને હજી સમજણ કરવી કઠણ પડે. આહાહા...!

જ્યાં-ત્યાં હું કરું... હું કરું... હું કરું... મેં આ કર્યું.. મેં આ કર્યું.. મારાથી આ થયું, મારાથી આ વિસ્તાર પામ્યો. આહાહા...! એ ઊંડા શલ્ય આકરા છે, પ્રભુ! આત્મા તો જ્ઞાનસ્વરૂપ છે અને એ તો સ્વને જાણનાર છે, પરને જાણનાર પણ નથી. આહાહા...! પરને અડતો નથી ત્યાં જાણે શી રીતે? જાણવું તો એને કહેવાય કે જેમાં તન્મય થાય તેને જાણવું (થયું કહેવાય). પોતાના જ્ઞાનમાં-પોતે સ્વપરપ્રકાશક જ્ઞાનમાં તન્મય (છે) એટલે પોતે પોતાને જાણે. એ સંબંધીનું જ્ઞાન પોતાનું પોતામાં થાય, પોતાને જાણે. એને ન જાણે. આહાહા...! એ આવશે આમાં. કેવળજ્ઞાનના અધિકારમાં. આહાહા...! બહુ વાતે વાતે ફેર.

મુમુક્ષુ :- બધો ફેર છે.

ઉત્તર :- બધો ફેર છે. બહુ ફેર.

‘પુણ્યોદયથી નિધિને પામીને, તે નિધિના ફળને...’ આ તો સમજાવવા છે. ‘પુણ્યોદયથી નિધિને પામીને,...’ એ પામે છે, એને મળે છે? અડે છે? આ તો દષ્ટાંત દે છે. ‘પુણ્યોદયથી નિધિને પામીને,...’ અબજો રૂપિયાના નિધાન મળ્યા. ચરુ અંદરથી મળ્યો. ‘તે નિધિના ફળને સૌજન્ય અર્થાત્ જન્મભૂમિ એવું જે ગુપ્ત સ્થાન તેમાં રહીને અતિ ગુપ્તપણે ભોગવે છે;...’ બહાર પડવા જાય તો પછી લુંટારા લૂંટે. લાવો પૈસા... લાવો પૈસા... લાવો તમારા. તમારી પાસે પૈસા ઘણા છે. આટલા ભાગ લાવો, આટલા લાવો. દુનિયાથી આખી આ વાત ઊંધી છે. ઓહોહો...! આ તો દષ્ટાંત છે, હોં! એ ભોગવે છે ને એ નથી. એને મળે છે એમ પણ નથી.

આ તો ‘મનુષ્ય ક્વચિત્ કદાચિત્ પુણ્યોદયથી નિધિને પામીને,...’ ચરુ મળે, રતન મળી જાય. આહાહા...! ‘તે નિધિના ફળને સૌજન્ય અર્થાત્ જન્મભૂમિ એવું જે ગુપ્ત સ્થાન

તેમાં રહીને અતિ ગુપ્તપણે..’ અમારી પાસે કરોડ પૈસા છે કે અબજ છે એની પણ ખબર પડવા દેવી નહિ. આહાહા..! કારણ કે ખબર પડવા દેશે તો લુંટારા આવશે. લુંટારા તો કહે અમને આપો, ઓલા કહે અમને આપો, અમને આપો. અહીં પાણીનો કૂવો ખોદવો છે, આ ફલાણું, આ ઢીંકણું. માટે કહે છે કે ગુપ્ત રાખજે. હું પૈસાવાળો છું એમ બહાર પાડીશ નહિ. આહાહા..! બહુ ફેર પણ. વાતે વાતે ફેર આમાં. ‘એવું જે ગુપ્ત સ્થાન તેમાં રહીને અતિ ગુપ્તપણે ભોગવે છે;...’ આહાહા..! ‘આમ દષ્ટાંતપક્ષ છે.’ આમ દષ્ટાંતપક્ષથી હવે સિદ્ધાંત દષ્ટાંત વડે સમજાવવાની હોય તે વાત.

‘દાષ્ટાંતપક્ષે પણ (એમ છે કે)—સહજપરમતત્ત્વજ્ઞાની જીવ...’ આહાહા..! સ્વભાવિક પરમતત્ત્વજ્ઞાન, એને ‘જીવ ક્વચિત્ આસન્નભવ્યતા (આસન્નભવ્યતારૂપ) ગુણનો ઉદય થતાં સહજવૈરાગ્યસંપત્તિ હોતાં,...’ સ્વભાવિક વૈરાગ્યરૂપી સંપત્તિ હોતા... આહાહા..! ‘પરમ ગુરુના ચરણક્રમણયુગલની નિરતિશય (ઉત્તમ) ભક્તિ વડે...’ નિમિત્તથી વાત છે. ‘પરમ ગુરુના ચરણક્રમણયુગલની...’ હવે એકકોર કહે કે કોઈ એકને આપી શકે નહિ અને એકકોર આમ લખે. એ વ્યવહારના લખાણ ઘણા હોય છે. એને માની લે કે વ્યવહાર એ સાચો છે. વ્યવહાર સાચો છે, વ્યવહાર છે ખરો પણ એ વ્યવહાર નિશ્ચયને આપે છે એ વાત ખોટી છે. વ્યવહાર અને નિશ્ચય બેય નય છે. નય છે તો નયનો વિષય છે. બેય વિષયી છે તો એનો વિષય છે. પણ એ એક વિષય આદરવા જેવો નથી અને જાણવા જેવો છે અને એક આદરવા જેવો છે. આમ બે વાત છે. આહાહા..! વ્યવહારનય નથી એમ નથી. વ્યવહારનય જૂઠી છે વાત સાચી, પણ છે ખરી. આહાહા..!

‘પરમ ગુરુના ચરણક્રમણયુગલની નિરતિશય (ઉત્તમ) ભક્તિ વડે મુક્તિસુંદરીના મુખના...’ આહાહા..! એને તો આ કરવું, કહે છે. ભલે અબજો રૂપિયા મળ્યા હોય. આહાહા..! સહજ ભક્તિ વડે ‘મુક્તિસુંદરીના મુખના મકરંદ સમાન...’ ‘મકરંદ = પુષ્પ-રસ; ફૂલનું મધ.’ ‘સહજજ્ઞાનનિધિને પામીને,...’ આહાહા..! પોતાનો સહજ સ્વભાવ એ જ્ઞાનસ્વરૂપી નિત્ય, જે ધ્રુવ સ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, જેની ઉત્પત્તિ અને વિનાશ નહિ અને જે સ્વભાવથી ખાલી નથી એવી નિધિને પામીને. આહાહા..! ‘સહજજ્ઞાનનિધિને પામીને, સ્વરૂપવિકળ એવા પર જનોના સમૂહને ધ્યાનમાં...’ ‘સ્વરૂપવિકળ = સ્વરૂપપ્રાપ્તિ વગરના; અજ્ઞાની.’ ‘એવા પર જનોના સમૂહને ધ્યાનમાં વિઘ્નનું કારણ સમજીને તજે છે.’ પરનો સંગ છોડે છે. ભલે અબજો રૂપિયા મળ્યા, તો એ છોડી દે છે. એકલો રહે છે. એમ જ્ઞાનનિધિ મળી, મને આ મળ્યું માટે તમે મારો સંગ કરો. એ તો કહે છે, સંગ કરીશ તો પાપ બંધાશે. આહાહા..! પરદ્રવ્યનો સંગ, અસંગને સંગ. અસંગી એવો ભગવાનઆત્મા, એને પરદ્રવ્યના સંગમાં જોડીશ નહિ. એમ કહે છે. વાતે વાતે ફેર. આહાહા..! આવી વીતરાગના માર્ગની રીત છે, બાપુ! આહાહા..! મુનિઓએ તો ખુલ્લુ કરીને મૂક્યું છે. દુનિયા, સમાજ માનશે કે નહિ? કે સમાજ સમતોલ

રહેશે કે નહિ? એ દરકાર કરી નથી. આ માર્ગ છે. એ સમજવો હોય એ સમજી લ્યો. આહાહા...! કરવાનું એક જ છે કે અંદરમાં જવાનું અને ઠરવાનું છે. આત્માને જાણીને શ્રદ્ધા કરીને ઠરવાનું એ જ કર્તવ્ય છે. બાકી કથા કરવી ને આ કરવું ને આ કરવું એ કોઈ આત્માનું કર્તવ્ય નથી. આહાહા...!

‘સ્વરૂપવિકળ એવા પર જનોના સમૂહને ધ્યાનમાં...’ સંગ થતાં તને વિકલ્પ ઊઠશે. ‘ધ્યાનમાં વિઘ્નનું કારણ સમજીને તજે છે.’ આહાહા...! અસંગપણું પ્રભુ તારું તત્ત્વ, એને સંગને કારણે વિકલ્પ ઊઠશે. સંગને કારણે અધર્મ આવશે. આહાહા...! અસંગ રહે, સંગને છોડી દે, તજી દે. આહા...! અસંગ એવું તારું તત્ત્વ તેમાં રમ. એ તારી મુક્તિનું કારણ છે. આહાહા...! બીજાને સમજાવી દઉં અને ઘણા સમજે તો મને લાભ થાય, એ વાત નથી.

મુમુક્ષુ :- ઘણા જજોને સમજાવ્યા છે.

ઉત્તર :- કોઈ સમજાવતું નથી. માને છે. આહાહા...! એ વકીલાત પણ વકીલાતપણે કરતા નથી. એ વાણી વાણીને કારણે થાય. આહાહા...! આકરું કામ. એક સમયની પર્યાય, તે તે દ્રવ્યની તે તે સમયે (થાય છે). પર્યાય વિનાનું દ્રવ્ય ન હોય, તારે તેની પર્યાય કરવી છે એ શું છે? આહાહા...! કોઈપણ માણસને, જીવને કે જડને તેની તેની વર્તમાન પર્યાય વિનાનું તે ન હોય. તો એની પર્યાયને તારે કરવી છે? શું કરવું છે તારે? આહાહા...! ગજબ વાતું છે, ભાઈ! આહાહા...!

અનંતાઅનંત દ્રવ્યો છે, એટલી જ અનંતીઅનંતી સ્વપર્યાય છે. પર્યાય વિનાનું દ્રવ્ય કોઈ કાળે, ત્રણકાળમાં છે નહિ. કોઈ પર્યાય નથી અને એકલું દ્રવ્ય જ છે, એવું ત્રણકાળમાં કોઈ દિ’ નથી. પર્યાય નથી તો દ્રવ્ય પણ નથી. કારણ કે પર્યાયથી તો દ્રવ્ય સિદ્ધ થાય છે. પર્યાય નથી તો દ્રવ્ય પણ નથી. આહાહા...! અનંતા દ્રવ્યો પોતાની પર્યાય સહિત રહેલા છે, એ નકામા પડ્યા નથી. નકામા એટલે પર્યાયરૂપી કાર્ય વિનાના નથી. તો એનું કાર્ય તારે કરવું છે! આહાહા...! આવી વાતું છે. અધિકાર આવે ત્યારે એ વાત ચાલે ને. આગળ બીજો હોય ત્યારે... આહાહા...!

(સંવત) ૧૯૬૯ની સાલ. દીક્ષા લીધા પહેલા જોવા ગયા. ‘ગઢડે’ ખરું ને ગામ અમારું? તો ‘ગઢડા’માં ‘સ્વામીનારાયણ’નું મોટું મંદિર એ જોવા ગયા. જોવા ગયા એટલે એને ખ્યાલ તો ખરો કે આ દીક્ષા લેવાના છે. અને શરીર નાનું, રૂપાળું, બાવીસ વર્ષની ઉંમર. એટલે ઓલા એમ બોલ્યા ઈશ્વર વિના પાંદડુ ફરે નહિ. આ જગતમાં ઈશ્વર વિના પાંદડું હલે નહિ. એ જાણે કે આ જૈન છે. એને બિચારાને કાંઈ ભાન ન મળે. ઈશ્વર વિના પાંદડુ હલે નહિ. પાંદડાની પર્યાયના અનંત જીવને બીજો જીવ એને હલાવે નહિ. આહાહા...! હવે આ વાત... એના બાવા હતા. એ ન્હાતા હતા. અમે બધું જોવા ગયેલા. ‘મકનભાઈ’ છે ને? એ અને હું બે જોવા ગયા હતા. મેં કીધું, આ ગપ્પ મારે છે. ‘સ્વામીનારાયણ’ના બાવા થઈને ગજબ

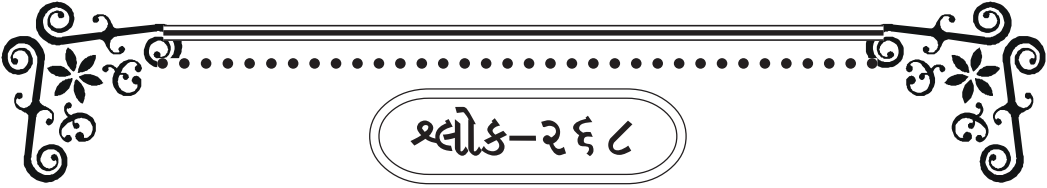
કામ કરે છે આવું! ઈશ્વર વિના પાંદડું ફરે નહિ, ઈશ્વરથી જ બધું થાય.

મુમુક્ષુ :- જૈન લોકો કર્મને માને છે.

ઉત્તર :- એ કર્મને માને બધા એની એ જાતના છે. કર્મથી થાય અને કર્મથી મને વિકાર થાય. કર્મ મને રખડાવે. એના એ જાતના મિથ્યાત્વ (છે). વીતરાગમાર્ગ બહુ ઝીણો, ભાઈ! આહાહા...! એ ત્યાં કાંઈ વેપાર-બેપારમાં મળતું નથી. ‘કપુરભાઈ’! ત્યાં વેપારમાં મળતું નથી. ત્યાં ‘કલકત્તા’માં. આહાહા...! અરે..રે...! એ વાત સાંભળીને અંતરમાં એને રુચવી... આહાહા...! અનંતકાળનું દેણું કાઢી નાખવાનું છે.

અહીં તો કહે છે ‘સહજજ્ઞાનનિધિને પામીને, સ્વરૂપવિકળ એવા પર જનોના સમૂહને...’ સ્વરૂપના અજાણ અજ્ઞાની જેઓ કંઈનું કંઈ બોલશે, કંઈનું કંઈ કરશે. એના ‘ધ્યાનમાં વિઘ્નનું કારણ સમજીને તજે છે.’ આહાહા...!

‘[હવે આ ૧૫૭મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ બે શ્લોક કહે છે :]

શ્લોક-૨૬૮

(શાલિની)

અસ્મિન્ લોકે લૌકિકઃ કશ્ચિદેકઃ
લઙ્ઘ્વા પુણ્યાત્કાંચનાનાં સમૂહમ્।
ગૂઢો ભૂત્વા વર્તતે ત્યક્તસંગો
જ્ઞાની તદ્વત્ જ્ઞાનરક્ષાં કરોતિ ॥૨૬૮॥

[શ્લોકાર્થ :-] આ લોકમાં કોઈ એક લૌકિક જન પુણ્યને લીધે ધનના સમૂહને પામીને, સંગને છોડી ગુપ્ત થઈને રહે છે; તેની માફક જ્ઞાની (પરના સંગને છોડી ગુપ્તપણે રહી) જ્ઞાનની રક્ષા કરે છે. ૨૬૮.

શ્લોક-૨૬૮ ઉપર પ્રવચન

અસ્મિન્ લોકે લૌકિકઃ કશ્ચિદેકઃ
લઙ્ઘ્વા પુણ્યાત્કાંચનાનાં સમૂહમ્।
ગૂઢો ભૂત્વા વર્તતે ત્યક્તસંગો
જ્ઞાની તદ્વત્ જ્ઞાનરક્ષાં કરોતિ ॥૨૬૮॥

શ્લોકાર્થ :- આહાહા...! ‘આ લોકમાં કોઈ એક લૌકિક જન પુણ્યને લીધે...’ આહાહા...! છે ને? ‘પુણ્યાત્કાંચનાનાં’. ‘ધનના સમૂહને પામીને,...’ લ્યો! આમાં તો ચોખ્ખી વાત છે. પુણ્ય નિમિત્ત છે પૈસામાં. આત્માનો પુરુષાર્થ કે સમાજની વહેંચણી કામ નથી. સમાજને વહેંચતા નથી આવડતું માટે (આ બધું બરાબર નથી, એમ કહે છે). આહાહા...! વાત એ છે કે પંડિતને પુણ્ય ઓછું હોય ને, ઓછા પુણ્યવાળા અમે હલકા છીએ અને મોટા પુણ્યવાળા મોટા છે એમ ન થવું જોઈએ. માટે પુણ્યને લઈને નથી (એમ ઠરાવવું છે). પુણ્યને લઈને મોટા હોય ભલે. એમાં એના આત્માના શું દાળિયા થયા? અને તને એમાં નુકસાન શું થયું? અબજોપતિ ભલે હોય. આહાહા...!

ત્યાં આપણે નહિ, ‘નાઈરોબી’? એક ગામમાં સાડા ચારસો તો કરોડપતિ. સાડા ચારસો. અને પંદર તો અબજપતિ. સો કરોડ એવા પંદર. એક આવ્યો હતો. શ્વેતાંબરનો ‘રતિલાલ’ આવ્યો હતો. એણે એમ કહ્યું કે આ તમારા દિગંબર મંડળના માણસો અમારા શ્વેતાંબર મંદિરમાં આવતા નથી અને પ્રતિમાના દર્શન કરતા નથી. એને ત્યાં ક્યાં કહેવું. કીધું, તત્ત્વજ્ઞાન સમજ્યા પછી વ્યવહાર સમજાશે. એને બીજું શું કહેવું? કે આ ખોટું છે એમ કહેવું? તત્ત્વજ્ઞાન વસ્તુ બાપુ! પહેલી સમજો. પછી તત્ત્વજ્ઞાનીને વ્યવહાર કેવો હોય એ વ્યવહાર પછી સમજાય. આહાહા...! સાંભળતો હતો બિચારો. ત્યાં પણ પાછો આવ્યો હતો, ‘મુંબઈ’ આવ્યો હતો. મલાડ. દેશમાં આવ્યો હતો. આહાહા...! પણ કોને પડી છે આ? કોઈ ઘડી, બે ઘડી જઈ આવે. જે-તે વાતું આડીઅવળી કરીને વખત ગાળીને વયા આવે. આહાહા...!

ક્યા સમયે આવીને દેહ છૂટી જશે. આહાહા...! બેઠા બેઠા કાંઈ ન હોય ને ફૂ થઈ જાય. આહાહા...! ‘સ્વરૂપચંદ’ કહેતો હતો. ‘મલકાપુર’નો. ‘સ્વરૂપચંદ’ છોકરો છે. અત્યારે પરણ્યો છે. કુંવારો હતો ત્યારે દસ-દસ હજારનો મોટો કાપડનો વેપારી. ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’ જેને આખું મોઢે. ‘મલકાપુર’નો ‘સ્વરૂપચંદ’ છે. એ કહેતો હતો કે મારો મિત્ર ૨૮ વર્ષનો અને હું આમ બેઠા હતા. કાંઈ ન મળે. વાતું કરતા હતા. આમ ફૂ થયું. આમ જોયું ત્યાં મરી ગયો. કાંઈ કરતા કાંઈ નહિ. એક રોગ નહિ, કાંઈ નહિ, કાંઈ પીડા નહિ. ઉંહકારો નહિ. કાંઈ નહિ. ફૂ આમ થયું. આમ જોયું ત્યાં મરી ગયો. આહાહા...! ‘સ્વરૂપચંદ’ છે. છોકરો ડાહ્યો છે. મગજવાળો છે. ‘મલકાપુર’માં. ‘મલકાપુર’વાળું છે કોઈ? ‘રમેશ’. આહાહા...! કોને કોને કરવું? કચે ક્ષણે, કચે સમયે...? સંયોગી ચીજ, ક્ષેત્ર જુદું, કાળ જુદો, ભાવ જુદો. એવા તત્ત્વની જોડે આ તત્ત્વનો કાળ જુદો, ભાવ જુદો, સ્થળ જુદું. આહાહા...! એ ક્યારે સ્ફૂરશે? કહે છે કે એ બધા વિચાર કરીને સત્જ્ઞાન નિધિને પામીને. આહાહા...! એવા જનો ધ્યાનમાં વિધનનું કારણ જાણીને છોડી દે. એ આડાઅવળા કુતર્ક કરનારા ઘણા મળશે. આહાહા...! એવા કુતર્કને સાંભળી છોડી દે. આહાહા...!

અહીં એ કીધું, ‘લોકમાં કોઈ એક લૌકિક જન પુણ્યને લીધે ધનના સમૂહને પામીને,

સંગને છોડીને ગુપ્ત થઈને રહે છે; તેની માફક જ્ઞાની (પરના સંગને છોડી ગુપ્તપણે રહી) જ્ઞાનની રક્ષા કરે છે.' આહાહા...! એ ફંફેરો કરતો નથી કે અમને આમ થયું... અમને આમ થયું... અમને આમ થયું... અમને આમ થયું. ગુપ્તપણે પોતે જ્ઞાનને ભોગવે છે. વિશેષ કહેશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)